

ДО ПРОБЛЕМИ АФІКСАЛЬНОГО СТАТУСУ КОМПОНЕНТІВ КОМПОЗИТА

*Єрьоміна Олена Юрївна,
асист.*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В статті розглядаються теоретичні проблеми розмежування афіксації та композиції, особливості статусу компонентів композита, зокрема в латинській мові.

Ключові слова: композиція, афіксація, префіксація, композит, афікс, префікс, латинська мова.

У визначенні складного слова дослідники часто зазначають, що до складу композита мають входити слова чи основи (корені) самостійних частин мови. Зазвичай до самостійних (повнозначних) частин мови відносять іменник, дієслово, прикметник, прислівник. Традиційно також до самостійних частин мови відносять числівник і займенник, хоча за деякими граматичними теоріями вони не виділяються в окремі частини мови. Службовими частинами мови вважаються сполучник, прийменник, частки, артиклі. Тому часто компонентом складного слова вважають елементи, які походять від самостійних частин мови, а ті, що утворені від службових, – до афіксів. Більш того, і саме явище композиції найчастіше досліджується саме за основними лексико-граматичними категоріями, такими як іменник, прикметник та дієслово. Така тенденція зумовлена труднощами у створенні класифікацій: за очевидної ускладненої структури відповідної одиниці залишається нез'ясованим ступінь лексичної чи семантичної автономності компонентів аналізованого композита і статус цієї одиниці. Крім того не завжди достатньою є репрезентативна база лексем певної мови.

Отже, проблема відокремлення композиції від афіксації лежить у площині визначення статусу деяких морфем, які можуть бути компонентами композита, або є службовими морфемами (префіксами і суфіксами), які входять до афіксальної конструкції. У сучасному мовознавстві афікс визначається як службова морфема, яка приєднується до кореня слова в процесі морфологічної деривації для перебудови кореня з граматичною або словотвірною метою [ЛЭС 1990, 59]. За положенням відносно кореня визначають префікси, суфікси, інтерфікси тощо. У визначенні афікса важливою ознакою його часто вважають відсутність відповідного корелята у вигляді окремого слова (Л. Блумфілд, А. Мартіне тощо). Але в деяких мовах існують частки, прийменники, прислівники (у латинській зокрема), які мають таке саме значення, що і справжній афікс, і можуть мати дистантне положення щодо базового слова. Такі одиниці у словотворі отримали назву "напівафікс". Вперше терміни "напівпрефікс", "напівсуфікс" у сучасному мовознавстві зустрічається у працях М. Д. Степанової на позначення словотвірних елементів, які не зникли зовсім із самостійного вжитку, часто зустрічаються у словоскладанні, однак змінюють частково або повністю своє значення і виконують фактично роль афіксів [Степанова 2007, 78]. О. С. Кубрякова вважає більш відповідним стосовно основної службової функції таких одиниць термін "відносний префікс", "відносний суфікс", бо вказівка на "половинчастість функції" не відповідає фактам [Кубрякова 2007, 136]. Дослідниця зазначає, що не існує проміжної напівафіксальної конструкції, але залежно від природи подібного елемента, конструкція, яка його містить, може розглядатися або як

складне слово (при меншій частотності такого елемента, відсутності у нього узагальнюючого значення, більшої різноманітності та індивідуальності семантичних відносин між ними і сполучуваної з ними основи), або як афіксальна конструкція (при високій продуктивності цього елемента, стандартності і регулярності утворення словотвірного ряду, значної однотипності семантичних відносин між елементом і основою). [Там само, 137–138]. Здатність утворювати продуктивні словотвірні ряди за аналогією, на думку В. П. Григор'єва, автоматично переводить такі складні слова до афіксального типу – префіксальні (префіксально-суфіксальні), якщо перший компонент є прийменник, тобто "будівельний матеріал неномінативного складу", позбавлений повноцінного лексичного значення, або суфіксальні, якщо йдеться про другий компонент, який перетворюється на "суфігований словоеlement" [Григор'єв 1956, 40–41]. Дійсно, у частотних моделях деяких композитів певний компонент може семантично "потьмянішати", але так відбувається не завжди.

Наразі з'явилися нові методики опису афіксів в різних мовах, і на підставі кількісних даних дослідження словникового (синхронічна і діахронічна продуктивність) і текстового матеріалу (продуктивна частотність) зроблені висновки, що афікси характеризуються різноманітністю [Бартков 1982, 116]. Отже, у лінгвістичній термінології на позначення елементів особливого статусу (крім вищезгаданих "напівафіксів" і "відносних афіксів") з'явилися "-оїди" ("префіксоїди", "суфіксоїди", "афіксоїди", "радиксоїди") та "елементи" (префіговані, суфіговані, аглютинативні, частотні, елементи складання). Ці назви набули поширення як у вітчизняному мовознавстві, так і зарубіжному. Але поняття, яке вкладається у ці терміни, у різних дослідників також індивідуальне. Це залежить від різних факторів: ступеню співвідношення між лексичним і словотвірним значенням, кількісних характеристик, особливостей досліджуваної мови, власної методики дослідника і його мовної інтуїції тощо. Так, російський дослідник Б. І. Бартков визначає "афіксоїд" як формант, який "тільки почав свій шлях перетворення на афікс і у якого лексичне значення превалює над словотвірним" [Бартков 1982, 119]. Відома українська дослідниця в галузі словотвору Н. Ф. Клименко дає близьке за значенням визначення поняття афіксоїда як одиницю, здатну утворювати однотипні ряди слів, але не зазнала ні часткової, ні повної десемантизації, тобто фактично є коренем [Клименко 1984, 31]. Особливо часто ці терміни вживають стосовно лексем з греко-латинськими елементами, які не існують самостійно у мові, але утворюють продуктивні словотвірні ряди, що є ознакою афіксальності. Подібні лексеми мають термінологічну спрямованість або "книжний" характер. Як вважає І. М. Думбрєвяну, "термін, утворений на основі греко-латинських елементів, є певною мірою свідомим актом словотворчості. Складові "елементи" терміна є "повнозначними" (принаймні для певних колективів-носіїв тієї чи іншої мови), хоча і не вживаються як самостійні. У цьому сенсі можна говорити про елементи складання і, імпліцитно, – про словоскладання" [Думбрєвяну 1980, 49]. У вітчизняному мовознавстві такі лексеми найчастіше розглядаються як деривати (хоча і спеціального статусу), у зарубіжному, особливо, у романському – як лексеми "наукової композиції" (*composition savante*, *composti con elementi scientifici*, *composti con elementi colti* тощо). Між деривацією і композицією немає непрохідних меж: змішування цих понять має певні причини об'єктивного і суб'єктивного харак-

теру, що ґрунтується на нерозрізненні фактів діяхронії та синхронії у функціонуванні численних афіксів. Зокрема, це впадає в око при дослідженні давніх мов.

Найбільш суперечливим є питання **розмежування композиції і префіксації**. Генетичний зв'язок між цими двома явищами імпліцитно призводить до плутанини між цими поняттями. Отже, визначення понять "прийменник – префікс/преверб" і їхньої ролі як препозитивних елементів стає надзвичайно важливим для визначення явищ композиції або деривації. Нідерландський дослідник Ван Гутхем Крістел (Van Goethem Kristel) проаналізував основні сучасні теорії досліджень у цій галузі, а саме: 1) **синтаксичний підхід** (Pottier (1962), Zwanenburg (1994), Rousseau (1995), при якому прийменник відрізняється від префікса за синтаксичною функцією (прийменник – якщо цей елемент супроводжується додатком, і префікс, якщо цей елемент просто доповнює основу). Відтак, слова з прийменниками називаються композитами, а з префіксами – дериватами; 2) **морфологічний підхід** (Corbin, 2001) відрізняє префікс від прийменника за здатністю до зміни лексико-граматичної категорії подібно суфіксам; 3) **змішаний підхід** (Amiot, 2005), який передбачає певний континуум, тобто градацію "префіксації" – від переходу автономного слова, яке діє на рівні синтаксису (прийменник), аж до зв'язаного елемента (префікса). Автор вважає, що різні ступені "префіксації" відповідають ступеням граматикизації прийменника, що "переходить у стан префікса" [Van Goethem Kristel 2006, 115–145].

У вітчизняному мовознавстві уявлення про відношення між композицією та деривацією характеризується, на нашу думку, більшою полярністю: більшість словників подають питомі препозитивні елементи як префікси, а слова з ними – як префіксальні деривати. Проте, у працях в галузі словотвору дослідники фіксують спеціальний статус деяких препозитивних елементів, які відрізняються від префіксів конкретним значенням утворень (у префіксів більший ступінь абстрактності), мають кореляцію самостійному слову і можуть змінювати препозицію на постпозицію [Городенська 1986, 39]. У сучасних дослідженнях термінологічного напрямку можна зустріти серед переліку композитів лексеми з прийменниковим компонентом, утворені на основі прийменникової синтагми, напр., *біляносовий*, *позаорганний* [Ткач, Шинкарук 2010, 143].

Ще більше вагань у дослідників давніх мов, особливо стосовно статусу прийменників і прислівників, які у сполученні з іменними або дієслівними основами утворюють складні за структурою лексеми, що розглядаються або як перші компоненти складних слів (отже є композитами), або як префікси і преверби (відтак, мають статус префіксального утворення). Пор., напр., термін "префіксальна синтема", створений К. Туратьє на основі терміна "синтема" А. Мартіне [Martinet 1968, 296], який на нашу думку, синонімічний терміну "префіксальний композит" [Touratier 1994, 316].

Питання про препозитивний елемент складання, перш за все, пов'язане з такою частиною мови як прийменник. Особливістю латинських композитів з прийменниками-прислівниками є синтаксична розчленованість, яку демонструє **явище тмези**. Воно свідчить про еволютивні процеси становлення препозитивних одиниць прислівникового походження, здатних у латинській мові відриватися від опорного компонента. Напр., у Цицерона зустрічаємо: "*per mihi, per, inquam, gratum feceris*" – "дуже мені, дуже, кажу, приємно ти мені зробиш". Цицерон вживає прислівник

pergratum з препозитивним елементом інтенсивності *per* у дистантній позиції. Ще кілька подібних вживань: у *Горація* – "*post omnia ponas*" (замість *postponas*) "щоб ти відклав все"; у *Лукреція* – "*inter enim iectasi*" (замість *interiectasi*) "дійсно бути вставленим"; у *Теренція* – "*duc istos intro*" (замість *introduc*) "заводь їх".

Проблему походження прийменників у індоєвропейській прамові, давньогрецькій і латинській мовах, а також історію питання детально висвітлив відомий вітчизняний дослідник М. Г. Сенів, який також зазначає, що категорії відмінка і прийменника у класичних мовах (давньогрецькій і латинській) тісно пов'язані з синтаксичними, морфологічними і семантичними структурами мови [Сенів 2008, 103]. У індоєвропейській прамові, на думку Ф. де Сосюра, не було ані прийменників, ані префіксів, були лише короткі слова – частки, які при додаванні в кінці речення уточнювали характер дії, позначуваної дієсловом. Ці частки, спочатку вільні одиниці, перетворюються у спеціальний клас слів – прийменники. У свою чергу, М. Г. Сенів зазначає, що найбільш поширеною є теорія про походження прийменників від прислівників. Це твердження базується на випадках появи прийменників у мовленні в абсолютно самостійному значенні, тобто без відмінків поряд із ними. У тому факті, що прийменники виступають у складних словах, вбачають докази їх самостійного значення і прислівниковості: за концепцією Г. Пауля первісно прийменники, поза сумнівом, були прислівниками, які поряд із відмінковою формою імені могли виступати як означення до дієслова. Звідси, з одного боку, розвинувся тісний зв'язок між ними і відмінковою формою, що залежала від дієслова, в результаті чого вони стали прийменниками; з іншого боку, вони вступали у безпосередній зв'язок із дієсловом, завдяки чому з'явилися дієслова з префіксами [Там само, с. 108].

Р. Оніга висунув іншу гіпотезу щодо історичної генези превербів. Виведення походження превербів і прийменників від прислівників, на думку дослідника, не пояснює механізму появи одиниць лексичного типу (у разі об'єднання преверба з дієсловом) та одиниць синтаксичного типу (у разі об'єднання прийменника з іменником). Крім того, з точки зору теорії синтаксису категорія "прислівник", як вважає автор, здається більш проблематичною, ніж "прийменник": традиційне пояснення її ризикує стати поясненням *obscura per obscuriora* [Oniga 2005, 222]. На думку італійського дослідника, не прийменник походить від прислівника, а навпаки – прислівник від прийменника. На підтвердження цієї тези Р. Оніга наводить приклади синтаксичної поведінки *ante* у виразах: а) *quod ante id tempus accidit nulli* (Caes. Gall. 2, 35, 4) (те, що **до цього часу** із жодним не траплялося – О. Є.); б) *quod pater ante habuerat* (Caes. Gall. 1, 3, 5) (що батько **до цього** мав – О. Є.). Замість того, щоб говорити про прийменник *ante* у прикладі а) та про прислівник *ante* у прикладі б), автор вважає, що в обох прикладах треба говорити про прийменник: із значенням перехідності з експліцитним додатком (а) та із значенням неперехідності прийменника з імпліцитним додатком *id tempus* (б). Щодо походження превербів, то треба враховувати два факти: 1) кожний етап розвитку латинської мови характеризується появою нових композитів, майбутні компоненти яких зрослися, зберігши при цьому їх попередній синтаксичний порядок (пор., напр., похідні від прийменникових синтагм); 2) дані латини класичного періоду дають підстави вважати, що у давні часи більшість прийменників могли функціонувати у постпозиції. Під впливом основного

синтаксичного порядку (прогресивного) післяйменники зрослися з наступним словом, тобто дієсловом: **flumen ad eo* → *flumen adeo* [Там само, 223]. Отже, і прислівники, і преверби, як вважає Р. Оніга, походять від прийменників: перші – від прийменників з неперехідним вживанням, другі – від постпозитивних прийменників.

Генетичний зв'язок прийменника і прислівника ніхто з дослідників не заперечує, проте питання про те, що є первинне залишається відкритим. Пор., напр., у Є. Куриловича: "Поза сумнівом, прийменники походять, власне кажучи, або з прислівників, або з прислівникових зворотів. Перехід в прийменник мав місце у момент, коли прислівник або прислівниковий зворот, означуваний (*déterminé*) до цього іменником, стає, внаслідок повної зміни порядку (слів) несамотійним означальним (*déterminant*) останнього" [Kuryłowicz 1949, 22]. Пор. також у А. Руссо щодо походження превербів: "Функція превербів визначилася у ході еволюції внаслідок граматиалізації рухливих елементів, часток, від яких походять безпосередньо також і прийменники" [Rousseau 1995, 12].

З огляду на наведені трактування препозитивні елементи часто називають прислівниковими і прийменниковими зворотами, прийменниками-прислівниками, прийменникотвірними прислівниками тощо. Неоднозначне визначення цього елемента змушує дослідників уживати навіть такий термін як "частка" (В. П. Леман, Б. Дельбрюк, А. Дарместетер, Ф. Баде). Втім Ф. Баде зазначає, що цей термін не дуже виразний, бо є напівформальним, напівфункціональним, оскільки частка – одиниця не самотійна. Отже, для назв препозитивних елементів доводиться вдаватися до використання сучасних термінів, однак вони не завжди повною мірою відображають суть цього явища власне у латинській мові. М. Бенедетті, включаючи до кореневих композитів лексеми на зразок *praeco* "скоростиглий", які вона називає "кореневими композитами з прийменниково-превербіальним елементом" (*i composti radicali con elemento preposizionale-preverbiale*), зауважує, що, згідно із загальноприйнятою думкою, тут ідеться про дієслівні деривати з префіксом, тобто не про справжні композити, проте не варто ці одиниці відкидати через їх тісний зв'язок із справжніми композитами у доісторичну епоху формування обох зазначених типів. На певній фазі свого розвитку, продовжує авторка, майбутні "преверби" ще були самотійними елементами з прислівниковою функцією і мали характер справжніх композитів [Benedetti 1988, 23]. "Отже, – робить висновок італійська дослідниця, – "вважаємо, що хоч і необхідно усвідомлювати різницю між композитами у точному значенні цього слова і композитами з дієслівним префіксом, втім навряд чи можна заперечувати і зв'язок між двома цими типами. Включення (слів) на зразок *praeco* до розгляду видається надзвичайно корисним, якщо не обов'язковим" [Там само, 24].

Відчуваючи труднощі термінологічного характеру, дослідники давніх мов намагаються дати якомога точніше визначення випадку композитів з препозитивним елементом. Л. Наджо назвав композицію і деривацію "сестрами-близнючками" [Collart, Nadjo 1994, 77]. Перефразовуючи його, Р. Оніга називає префіксацію та превербацію "падчерками" [Oniga 2005, 211]. Дійсно, існує велика плутанина, зізнається Ф. Баде, у назвах компонента складного слова, якщо він являє собою дещо інше, ніж іменник чи дієслово. У композитах з частками у ролі першого компонента дослідниця залежно від функціонального значення визначає частку як предикат,

прийменник, прислівник або ж префікс. На підтримку свого визначення дослідниця наводить такі приклади з *prae-*: *praeceps* "стрімкий", від *caput* "голова" ← (*cui est caput prae* "голова (якого є) попереду" – тут *prae-* є **предикатом**, подібним до значення першого компонента у композита *primigenius* "першонароджений"; *praeurnium* "паливна печі", від *furnus* "піч" ← (*quod est prae furno* "(те, що є) перед піччю" – тут *prae-* є **прийменником**; *praematurus* "скоростиглий", від *maturus* "стиглий" – тут *prae-* є **прислівником** (досл. рано); *praefluus* "який тече вперед", від *fluo* "текти" – девербатив, тут *prae-* є **преверб**; *praeclarus* "дуже яскравий" = *clarissimus* – тут *prae-* є **префікс**, тобто будь-яка частка, яка посилює (або зменшує, або заперечує) [Bader 1962, 38]. Цікаво, що даючи визначення преверба і префікса, французька дослідниця, як і М. Бенедетті, не виключає їх з розгляду складників композитів.

На відміну від попередніх дослідниць, В.Ф.Новодранова розмежовує префіксальні та композитні одиниці у латинській мові. Префіксальним утворенням, на думку російської дослідниці, є "будь-яка членована комплексна одиниця, яка містить у своєму складі або справжній префікс (тобто частку з відсутнім у неї елементом у самостійному вживанні), або так звані відносні префікси. Критерієм віднесення комплексної одиниці авторка, зокрема, вважає: досить високу повторюваність слів аналогічної будови, що створює передумови для організації словотвірного ряду; явно службовий характер семантичної модифікації кореня; змінену сполучуваність самого компонента словотвірної моделі; аломорфію препозитивних елементів і кореневих морфем [Новодранова 2008, 20].

Втім, деякі дослідники, з причин того, що питання про статус префіксальних слів у латинській мові є наразі невирішеним або, швидше, його важко визначити як узагальнену систему, вдаються до таких, зокрема, формулювань: ніж використовувати для визначення першого компонента латинського композита терміни "частка", "прислівник" "корисніше вдатися до терміна "префікс", оскільки мова йде про визначення виключно морфологічного типу: прозорий за внутрішньою формою, "префікс" – це елемент, який прикріплюється (*fixe*) перед чимось іншим" [Oniga 2005, 212]. Оскільки саме в латинській мові у більшості випадків префікс здається тотожним прийменнику (пор., напр., ідентичність префікса і прийменника у римських авторів, які їх називали одним словом "praepositio" – О. Є.), то "синтаксичний" прийменник, задіяний у морфологічному процесі, може грати роль префікса" [Там само].

Щодо визначення терміна "преверб", то більшість дослідників так називають префікси в дієсловах. С. В. Семчинський превербами у індоєвропейській мові називає дієслівні прийменники [Семчинський 2001, 103]. Однак, навіть якщо дефініції проблемних елементів композита зроблені, це зовсім не означає кореляцію сучасних термінів словотвору і підходів до префіксації та композиції при синхронному описі сучасних мов і давніх мов, де лексеми засвідчені у різних часових вимірах. Численні дослідники давніх мов все ж таки більше схильються до віднесення префіксальних утворень до композиції, часто називаючи їх складним словом, складеним словом, композитом: у грецькій мові А. Реньє, А. Мейє, А. О. Білецький, О. Добіаш, Л. Л. Звонська, Є. С. Чекарева тощо, у латинській мові мовознавці І. В. Нетушил, С. І. Соболевський, І. М. Тронський, М. М. Покровський, Я. М. Боровський, О. І. Солопов, К. В. Антонець, за винятком В. Ф. Новодранової. Щодо

зарубіжних лінгвістів, то переважна їх більшість виділяє композицію, префіксацію, превербацію, але по суті для них ці класи – явища одного порядку, тобто композиція (пор., напр.: "превербація завжди розглядалася як різновид композиції" [García-Hernandez 2005, 229]. Г. Серба вважає, що оскільки більшість префіксів виступають у ролі прийменників, є достатньо аргументів для того, щоб об'єднати префіксальні утворення разом з власне композитами, замість того, щоб включати їх до єдиного розряду афіксів разом з суфіксами [Serbat, 450].

Римські граматики деривацією називали спосіб творення нових слів від простих, що виводяться з первісних імен. Наведені ними приклади свідчили, що йдеться про суфіксацію. Е. Еггер (E. Egger) у 1864 році вперше став вважати, що деривація стосується сфери суфіксів або закінчень або того і іншого, однак потрібно було сто років, щоб у словнику Робер 1964 року з'явився вираз "суфіксальна деривація" [Bourquin 1980, 33–47]. Останніми ж роками на позначення утворення нових слів префіксальним способом поширилася назва префіксальна деривація. Проти цієї назви категорично виступає Б. Гарсія-Ернандес: "Останнім часом деякі лінгвісти, намагаючись знайти схожість між префіксацією та суфіксальною деривацією, надають перевагу гібридній назві *префіксальна деривація*, незважаючи на етимологічне викривлення змісту цього виразу. *Rivus*, яке лежить в основі слова деривація, означає "струмок" і кожен має знати, що він тече згори униз. Так само деривація "тече" до суфікса... Це годі збагнути, щоб розташувати основу на більш високий рівень і наполягати, що вона може "текти" як до голови (префіксальна деривація), так і до ніг (власне деривація) [García-Hernandez 2005, 229]. Така реакція іспанського дослідника спровокована вживанням цього терміна лінгвістами-латиністами через ігнорування внутрішньої форми і стосовно статусу префіксальних морфем, які в латинській мові відмінні від суфіксальних.

У нашому дослідженні ми розмежовуємо префіксальні утворення, які не входять до завдань нашого дослідження, і композитні утворення. Ми включаємо до композитів у сфері імені ті препозиціональні конструкції, які утворені на основі прийменникових синтагм (так звані гіпостатичні композити) на зразок *Transtiberinus* ("який знаходиться за Тибром") < *trans Tiberim* (досл. через Тибр), або ті, в яких препозитивний компонент є предикатом або додатком у латентному стані (у згорнутій синтаксичній конструкції-прототипі), напр., *inaures* ("сережки") < *in auribus* (досл. у вухах) як найдавніші успадковані складні структури, а в сфері дієслова – ті, що мають явно адвербіальний характер і часто – дублетне написання окремо. Іншими словами, вони є найпізнішими утвореннями, які тільки просуються по шляху до "префіксалізації" (термін Ф. Баде). Ми згодні з критерієм виділення префіксальної конструкції, яку запропонувала В. Ф. Новодранова (*vide supra*), за винятком "зміненої сполучуваності самого компонента словотвірної моделі", яку дослідниця пояснює тим фактом, що "прислівники можливі перед дієсловами, але при становленні префікса останній приєднується і до іменних основ; так само і прийменники, які поєднуються з іменами, при перетворенні на префікс, навпаки, набувають здатності поєднувати основи дієслівного типу тощо" [Новодранова 2008, 20]. Найдавніші композити, особливо *nomina agentis*, другим компонентом могли мати дієслово або основу дієслівного типу (-cola, -seps, -lex тощо), а першим компонентом могли ви-

ступати прийменники. Оскільки ми розглядаємо композити не тільки класичного періоду, але й так звані успадковані, вважаємо цей критерій для нашого дослідження не зовсім коректним. Щодо такого критерію як частотність, використовуваного дослідниками для підтвердження афіксального статусу морфеми, то В. Ф. Новодранова зазначає, що в латинській мові у деяких препозитивних морфемах, особливо у двоскладових, напр., *intra-*, *subter-*, *contra-*, *retro-* тощо "закладені потенційні можливості сполучуваності з різними основами і розширення словотвірних рядів". Такі морфеми дослідниця називає відносними префіксами, які утворюють периферію префіксальної системи" [Там само, 24]. Проте згідно з завданням, яке ставить перед собою В. Ф. Новодранова, подібні морфеми розглядаються як префікси: "Ми розглядаємо всі морфеми як префіксальні, враховуючи подальше їх зіставлення з термінологічними префіксальними елементами (у сучасній латинській медичній термінології – О. Є.), де відношення ядра (центру) системи та її периферії зазнає змін [Там само].

У нашому дослідженні ми вважаємо, що препозитивні елементи є неоднорідними і знаходяться на різних ступенях переходу від прийменника (прислівника) до власне префікса: у системі імені є утворення, які можуть характеризуватися як імена з прийменниковим керуванням – спосіб успадкований від прамови, так само і деякі дієслова з препозитивними елементами більш схожі на юстапозити з адвербіальним компонентом.

Мусимо, однак, зазначити, що часто-густо визначити статус такої морфеми досить складно, бо статус окремо взятої морфеми іноді можливо з'ясувати лише при контекстуальному аналізі. Втім, ми вважаємо, що префікс тоді має місце, коли не змінюється семантика новоутвореної складної структури, а лише уточнюється її положення щодо простору, часу тощо, або йдеться про певний ступінь інтенсивності її ознак, або заперечення.

Єрміна Е. Ю., асист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

К проблеме аффиксального статуса компонента композита

В статье рассматриваются теоретические проблемы разграничения аффиксации и композиции, особенности статуса компонентов композита, в частности, в латинском языке.

Ключевые слова: композиция, аффиксация, префиксация, композит, аффикс, префикс, латинский язык.

Yerimina O. Y., Assistant Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

To the Problem of Affix Status of the Composite's Component

In this article the theoretical problems dealing with differentiation between affixation and composition are looked upon, alongside with examining the particularities of components' status within composite, in particular, in the Latin language.

Keywords: composition, affixation, prefixation, composite, affix, prefix, Latin.

Література:

1. Бартков, Б. И. Количественное представление деривационной подсистемы и экспериментальный словарь 100 словообразовательных формантов русского языка (научный стиль и норма) / Борис Ильич Бартков // Особенности словообразования в научном стиле и литературной норме. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1982. – 193 с.

2. *Городенська, К. Г.* Префікси і префіксоїди в українській мові / Катерина Григорівна Городенська. – К. : Мовознавство, 1986. – № 1. – С. 36–41.
3. *Григорьев, В. П.* О границах между словосложением и аффиксацией / В. П. Григорьев // Вопросы языкознания. – 1956. – № 4. – С. 38–52.
4. *Думбрэвяну, И. М.* Очерк по теории словосложения (на материале романских языков) / Иван Маркович Думбрэвяну. – Кишинев : "Штиинца", 1980. – 111 с.
5. *Клименко, Н. Ф.* Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. / Ніна Федорівна Клименко. – К. : Наукова думка, 1984. – 251 с.
6. *Кубрякова, Е. С.* Основы морфологического анализа. На материале германских языков / Елена Самуиловна Кубрякова. – М. : URSS, 2007. – 328 с.
7. *ЛЭС.* – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685с.
8. *Новодранова, В. Ф.* Именное словообразование в латинском языке и его отражение в терминологии. *Laterculi vocum Latinarum et terminorum* / Рос. академия наук; Ин-т языкознания. МГМСУ / Валентина Федоровна Новодранова. – М. : Языки славянских культур, 2008. – 328 с.
9. *Семчинський, С. В.* Вступ до порівняльно-історичного мовознавства (на матеріалі індоєвропейських мов): Навч. посібник. / Станіслав Володимирович Семчинський. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2001. – 174 с.
10. *Сенів, М. Г.* До проблеми лексико-граматичних зв'язків прийменника з відмінковою системою у класичних мовах / Михайло Григорович Сенів // Вісник Донецького національного університету, Серія Б, Гуманітарні науки. – 2008. – № 2. – С. 102–109.
11. *Степанова, М. Д.* Словообразование современного немецкого языка. / Марина Дмитриевна Степанова. – М. : URSS, 2007. – 376 с.
12. *Ткач, А., Шинкарук, В.* Словотвірна ідентичність української термінології : Монографія / А. Ткач, В. Шинкарук. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2010. – 200 с.
13. *Bader, F.* La formation des composés nominaux du latin / Francoise Bader. – Besançon : Annales littéraires de l'Université – Paris : Belles lettres, 1962.
14. *Benedetti, M.* I composti radicali latini. Esame storico e comparativo / Marina Benedetti. – Pisa : Giardini editori, 1988. – 238 p.
15. *Bourquin, J.* La terminologie du lexique construit (dérivation suffixale et préfixation) / Jacques Bourquin // Langue française. – 1980. – N°47. – P. 33–47.
16. *Garcia-Hernandez, B.* L'antonymie aspectuelle des préverbes allatifs et ablatifs / B. Garcia-Hernandez // Lingua latina, Composition et préverbation en latin. – Paris : Presses de l'Université Paris-Sorbonne, 2005. – P. 229–241.
17. *Kuryłowicz, J.* Le probleme du classement des cas // Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, 1949. – fasc. IX. – P. 20–43.
18. *Martinet, A.* Mot et syntème // Lingua, 1968. – 21 p.
19. *Oniga, R.* Composition et préverbation en latin: problèmes de typologie / Renato Oniga // Lingua latina. La composition et la preverbation en latin. – Paris : Presses de l'Université Paris-Sorbonne (PUPS), 2005. – P. 211–227.
20. *Rousseau, A.* Les préverbes dans les langues d'Europe. Introduction a l'étude de la préverbation / A. Rousseau. – Lille : Presses universitaires de Septentrion, 1995. – 12 p.
21. *Serbat, G.* Quelques questions à propos de la création lexicale / Gui Serbat // Opera disiecta, Travaux de linguistique générale, de langue et littérature latines. – Paris : Éditions Peeters, Louvain – P. 449–456.
22. *Touratier, Ch.* Syntaxe Latine / Christian Turatier. – Louvain-La-Neuve : Peeters, 1994. – 316 p.
23. *Van Goethem Kristel.* L'emploi " préfixal " des prépositions contre et tegen. Une analyse contrastive // Travaux de linguistique, 2006/1 – no 52. – Режим доступу: <http://www.cairn.info/revue-travaux-de-linguistique-2006-1-page-115.htm>. – P. 115–145.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2014